

WONDERBAARLIJKE VANGST UIT 1781 TERUG OPGEHAALD

Jan Haspeslagh

Jan Haspeslagh

Vlaams Instituut voor de Zee (VLIZ)

Wandelaarkaai 7, 8400 Oostende

E-mail: jan.haspeslagh@vliz.be

Sinds jaar en dag verzamelt de VLIZ-bibliotheek zoveel mogelijk publicaties over de Belgische kust en de zuidelijke Noordzee, met inbegrip van het Westerschelde-estuarium. Soms blijken bepaalde, vooral oudere titels bijzonder lang op ons 'verlanglijstje' te staan. Maar geduld loont steeds: onlangs konden we een uniek werkje – dat we reeds 15 jaar (!) zochten – toevoegen aan de steeds groeiende digitale collectie Open Marien Archief.

Deze '*Gecroonde Verhandelinge*' van de rederijker en lakenkoopman Gomaar Verhoeven uit Lier, is één van de schaarse Nederlandstalige werken die door de *Académie Impériale et Royale des Sciences et Belles-lettres de Bruxelles* bekroond werd. Verhoeven was reeds met andere historische studies in de prijzen gevallen bij deze Academie, waaronder de allereerste bekroonde '*Verhandelinge*' in het Nederlands over de koophandel in de Nederlanden in de 13de en 14de eeuw. Dat Verhoeven zijn manuscripten telkens in het Nederlands instuurde én daarbij ook nog eens – vijf jaar op rij! – in de prijzen viel, lag steeds moeilijker bij de *Académiens*. Tegenkanting en onbegrip werden zijn deel en hij was zelfs genoodzaakt om enkele van zijn publicaties in eigen beheer uit te geven, omdat de Académie het zich niet verwaardigde werk van een niet-academicus te blijven publiceren. Daarom ging Verhoeven zich meer richten op contacten met buitenlandse instituten, zoals die van Berlijn en Besançon, echter ook hier met weinig succes. Over zijn verdere wedervaren kan u lezen in een in 1959 verschenen biografisch artikel (Rombauts, 1959), maar zijn verhandeling uit 1781 willen we hier nog wat nader bekijken.

Fig. 1. Portret van W.F.G. Verhoeven in 1790 geschilderd door H.J. van den Nieuwenhuyzen (Bron: Stads museum Mechelen).

Fig. 2. Titelpagina van de 'Gecroonde Verhandeling' uit 1781. De volledige tekst kan geraadpleegd worden via het Open Marien Archief van VLIZ (Bron: Verhoeven (1781), Gecroonde Verhandeling).

De 'Gecroonde verhandeling door de Keyzerlyke en Koninglyke Academie van Wetenschappen en Letterkunde van Brussel ten jaere 1780 tot antwoord op de vraag: Aen te wyzen de soorten van visschen die het gemeyn voorwerp zyn van de vangst, zoo op de kusten als in de rivieren van Vlaenderen, de misbruyken, die in die visscheryen in swang zyn, te kennen te geéven, met de middelen om de zelve te verbeéteren' is vrij bijzonder te noemen vanwege verschillende aspecten:

- Het is de allereerste studie over de Vlaamse zeevisserij in het Nederlands;
- Verhoeven vermeldt dan reeds het probleem van overbevissing, vooral de destructieve visserij op de kustgebonden paaigronden;
- De auteur breekt een lans voor het uitbouwen van een echte vissershaven in Blankenberge;
- De tekst is een vroege bron voor generieke en lokale namen van commerciële vissoorten;
- We krijgen een mooi overzicht van de zoetwatervissen die eind 18de eeuw voorkwamen, vooral in het Scheldebekken, én vermelding van – toen reeds – vervuilende activiteiten die de riviervisstand schade toebrachten.

Verhoeven doet een aantal aanbevelingen om de zee- en riviervisserij te verbeteren, die in de volgende eeuwen bijna allemaal toegepast werden: het opwaarderen van het visserijberoep met inbegrip van de sociale omstandigheden van de vissersgemeenschap, het instellen van quota, het reglementeren van netten en maaswijdte, het afbakenen van exclusieve visgebieden, een visverbod in bepaalde periodes op bepaalde soorten, het organiseren van visserijonderwijs, een verhoogd en beter toezicht op visafslag en prijzen, enzovoorts. Maar wellicht omdat deze studie in eigen beheer en kleine oplage werd uitgegeven, is ze grotendeels in de plooiën van de tijd verdwenen. Pas 85 jaar later wordt het onderzoek weer opgepikt en geciteerd in een parlementair rapport over de situatie van de Belgische zeevisserij (Commission parlementaire, 1866), om daarna opnieuw in de vergetelheid te geraken.

Voor zover kon nagegaan worden, zijn er wereldwijd in openbaar bezit slechts enkele exemplaren van het Verhoeven-rapport bewaard gebleven: één bij de Koninklijke Vlaamse Academie, één in de Koninklijke Bibliotheek van België en een drietal in Amerikaanse bibliotheken. Dit boeiend werkje werd in 2015, dankzij het digitaliseren door de Koninklijke Vlaamse Academie, uit de obscuriteit gehaald. Het is vrij beschikbaar voor iedereen met interesse in de historiek van vis en visserij in Vlaanderen, en biedt een heel directe kijk op de situatie van de Vlaamse visserij anno 1780-81.

REFERENTIES

Commission parlementaire. 1866. Rapport de la Commission chargée de faire une enquête sur la situation de la pêche maritime en Belgique. Séance du 17 mai 1866. Chambre des Représentants: Bruxelles. XLII, 75 p., online vrij beschikbaar

Rombauts, E. 1959. Willem Frans Gommaar Verhoeven (1738-1809). Een levensbeeld. Verslagen en mededelingen van de Koninklijke Vlaamse Academie voor Taal- en Letterkunde. Nieuwe reeks 1959: 213-228.